

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ ТА ФОНДОВИЙ РИНОК

УДК 316.14-026.564:352.07]:330.34]:005.915

DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2024-4-6>

ФІНАНСОВА ОЦІНКА СТІЙКОСТІ МУНІЦИПАЛЬНОГО БЮДЖЕТУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

О. В. ГАСІЙкандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та банківської справи;**Т. П. ГУДЗЬ**доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів та банківської справи;**Ж. А. КОНОНЕНКО**кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економічної кібернетики, бізнес-економіки
та інформаційних систем;**В. І. ПЕРЕБИЙНІС**доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економічної кібернетики, бізнес-економіки
та інформаційних систем;**О. А. КОНОНЕНКО**здобувач третього (освітньо-наукового) рівня,
Полтавський університет економіки і торгівлі

Анотація. Метою статті є проведення фінансової оцінки муніципального бюджету як інструменту соціально-економічного розвитку територіальних громад в контексті забезпечення фінансової спроможності місцевих бюджетів в довгостроковій перспективі. **Методика дослідження.** Дослідження здійснено з використанням таких методів, як: наукова абстракція, структурний аналіз та аналітичний, логічне узагальнення. **Результати.** У статті визначено поняття управління муніципальними ресурсами як інструменту соціально-економічного розвитку територіальних громад, проаналізовано структуру місцевих бюджетів України та їхню взаємодію з державним бюджетом, проаналізовано управління муніципальними ресурсами в сучасних умовах та здійснено фінансову оцінку стійкості муніципальних бюджетів в Україні. **Практична значущість результатів дослідження.** Окреслені пропозиції щодо удосконалення управління місцевими бюджетами в довгостроковій перспективі.

Ключові слова: муніципальний бюджет, оцінка, соціально-економічний розвиток, територіальні громади, управління муніципальними ресурсами, фінансова стійкість.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Муніципальний бюджет відіграє важливу роль у забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку територіальних громад та держави в цілому, оскільки є основним механізмом, через який здійснюється розподіл ресурсів для фінансування місцевих економічних та соціальних програм, що визначають якість життя населення. Ефективне управління муніципальним бюджетом сприяє створенню нових

робочих місць через стимулювання місцевої економіки та підтримку малого і середнього бізнесу, покращенню інфраструктури та забезпеченню доступності соціальних послуг. Тому оцінка фінансової стійкості муніципального бюджету в умовах невизначеності з метою пошуку шляхів забезпечення фінансової спроможності територіальних громад набуває значної актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження місцевих фінансів і муніципальних бюджетів, а також управління

ними зробили такі вчені, як: Т.В. Канєва [1] (теоретико-методологічні засади формування та виконання бюджету); Я.В. Пилипенко [2] (економічна сутність бюджету, інституційні трансформації системи формування та виконання бюджету); Н.І. Полинюк [3] (розвиток системи формування та виконання бюджету в умовах економічних перетворень); Сокровольська Н.Я. [4] (стабільність бюджету); Н.Г. Фатюха [5] (стан та перспективи розвитку місцевих бюджетів в умовах децентралізації); інші науковці [6; 7; 8; 17].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Сутності управління муніципальними бюджетами як інструменту соціально-економічного розвитку за сучасних умов приділено недостатньо уваги. Зокрема, потребує розширення аналіз напрямів використання коштів місцевих бюджетів та їхнього впливу на розвиток територіальних громад. Брак системного підходу до оцінки результатів використання бюджетних коштів ускладнює повноцінне розуміння їхнього внеску в економічний та соціальний прогрес територіально-адміністративних одиниць держави.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у дослідженні муніципального бюджету як інструменту соціально-економічного розвитку територіальної громади та держави в сучасних умовах, а також інструментарію його оцінювання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Управління муніципальними ресурсами, на наш погляд, – це сукупність інструментів, методів, принципів реалізації управлінських рішень на рівні територіально-адміністративних одиниць, які спрямовані на їх стійкий соціально-економічний розвиток шляхом формування, перерозподілу і використання фінансових, майнових, кадрових, природних, інфраструктурних ресурсів, що перебувають у розпорядженні органів місцевої влади.

Управління муніципальними ресурсами передбачає процедури визначення цілей, планування, організації, мотивації та контролю за їх ефективним використанням. Зокрема, якісний аналіз сукупності муніципальних ресурсів дозволяє міс-

цевій владі забезпечити належний перерозподіл фінансових коштів для надання якісних послуг населенню, реалізацію інфраструктурних проєктів, підвищення якості життя в громаді та її сталий розвиток в перспективі.

Ключовою ланкою досягнення цілей сталого місцевого розвитку є муніципальний бюджет як інструмент соціально-економічного розвитку населених пунктів, територій, держави загалом. Такий бюджет є невід’ємною ланкою системи управління місцевими фінансами. У ньому сконцентровано відображення соціально-політичних та економічних рішень органів влади на місцях.

Муніципальний бюджет як складова місцевих фінансів – це елемент фінансової системи, спрямований на формування фонду коштів з метою здійснення наданих відповідних йому бюджетних правовідносин. Останні призначені для задоволення соціально-орієнтованих інтересів територіальних громад. Оцінка та аналіз місцевого бюджету дає змогу визначити наявність та реальний стан коштів, які знаходяться в розпорядженні муніципалітету, виявити проблеми виконання місцевих бюджетів, визначити потребу та обґрунтувати резерви їх збільшення, розробити заходи для оптимізації їх використання і забезпечити контроль їх використання.

В системі управління муніципальним бюджетом невід’ємною складовою є його аналіз за певним алгоритмом, який дозволить зробити обґрунтовані висновки для прийняття важливих рішень щодо перерозподілу бюджетних ресурсів для забезпечення сталого розвитку громади. Алгоритм аналізу муніципального бюджету може включати такі етапи: 1) аналіз доходів та видатків бюджету; 2) оцінка фінансової стійкості бюджету; 3) аналіз міжбюджетних трансфертів; 3) прогнозування бюджетних показників; 3) розробка та обґрунтування рекомендацій та заходів; 4) моніторинг та контроль виконання бюджету.

В Україні основними типами муніципальних бюджетів є обласні бюджети, районні бюджети, бюджети територіальних громад, бюджети міст обласного значення, бюджети районів у містах обласного значення, бюджети міст районного значення, бюджети селищ міського типу та бюджети сільрад (сіл). Проведемо їх аналіз за даними табл. 1.

Таблиця 1

Структура місцевих бюджетів України та місцевих бюджетів, які мають взаємовідносини з державним бюджетом, % (станом на 01.01.2024)

Типи місцевих бюджетів	Всього місцевих бюджетів	Питома вага місцевих бюджетів, %	З них мають взаємовідносини з державним бюджетом	Питома вага місцевих бюджетів, які мають взаємовідносини з державним бюджетом, %
1	2	3	4	5
обласні бюджети, бюджет АРК	25	2,32	24	3,13
бюджети міст обласного значення	12	1,11	0	0,00

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
районні бюджети	136	12,60	119	15,49
бюджети територіальних громад	625	57,92	625	81,38
бюджети районів у містах обласного значення	7	0,65	0	0,00
бюджети міст районного значення	6	0,56	0	0,00
бюджети селищ міського типу	39	3,61	0	0,00
бюджети сільрад (сіл)	229	21,22	0	0,00
Разом	1079	100,00	768	100,00

Джерело: розраховано авторами за [9–11]

Таблиця 1 демонструє структуру місцевих бюджетів України та їхню взаємодію з державним бюджетом. Із 1079 місцевих бюджетів 768, або 71,2 % мають взаємовідносини з державним бюджетом. Найбільшу питому вагу складають бюджети територіальних громад – 57,92 % від загальної кількості місцевих бюджетів, з яких 81,38 % демонструють спроможність самостійно фінансувати потреби місцевого рівня. Водночас бюджети міст обласного значення, міст районного значення, селищ міського типу та сільрад не мають прямої взаємодії з державним бюджетом. Це свідчить про те, що частина місцевих бюджетів залишається фінансово автономною або має обмежену взаємодію з центральними органами влади, що може відображати різний рівень децентралізації та фінансової самостійності на місцях. Очевидно, що зазначена інформація може бути корисною для оцінки фінансової самодостатності муніципалітетів та їх здатності забезпечувати соціально-економічний розвиток територій.

Повніше зрозуміти структуру бюджетних надходжень як ресурсу соціально-економічного розвитку в контексті сучасних викликів та їх динаміку дозволяє вивчення динаміки доходів (табл. 2).

Як свідчать дані таблиці 2, протягом 2018–2023 рр. відбулися зміни у обсягах та структурі фінансових надходжень до зведеного, державного та місцевих бюджетів, які, на наш погляд, обумовлені як економічними, так і політичними чинниками, серед зовнішніх факторів – воєнний стан, макроекономічна нестабільність. Перерозподіл коштів на користь держави при загальному збільшенні доходів зведеного бюджету (з 1184278,1 млн грн у 2018 році до 3 104 306,6 млн грн у 2023 році, або у 2,621 рази) та державного бюджету (з 928108,3 млн грн у 2018 році до 2671998,0 млн грн у 2023 році, або у 2,879 рази) відображає зниження питомої ваги доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті та державному бюджеті України за останні п'ять років – із 47,5 % до 21,0 % та 60,6 % до 24,4 % відповідно. На нашу думку, централізація бюджетних ресурсів на національному рівні пов'язана з необхідністю забезпечення загальнонаціональних потреб, зокрема військових витрат, та впливом економічних труднощів на місцеві громади, що, у підсумку, може обмежити можливості для реалізації регіональних програм розвитку.

У таблиці 3 систематизуємо інформацію про доходи місцевих бюджетів України за різними категоріями надходжень за період з 2018 по 2023 р.

Таблиця 2

Динаміка та структура доходів бюджетів України протягом 2018–2023 рр., млн грн

Показники	Роки						Темп зростання (коефіцієнт) 2023 р. до 2018 р.
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	
Доходи зведеного бюджету, млрд. грн.	1184278,1	1289849,2	1376673,8	1662333,6	2196273,3	3104306,6	2,621
Доходи державного бюджету (без МБТ), млрд грн	928108,3	998278,9	1076016,7	1296852,9	1787395,6	2671998,0	2,879
Доходи місцевих бюджетів, млрд грн	562415,7	560527,9	417480,0	580699,2	555097,1	652609,1	1,160
Доходи місцевих бюджетів у % до доходів зведеного бюджету	47,5	43,5	30,3	34,9	25,3	21,0	x
Доходи місцевих бюджетів у % до доходів державного бюджету	60,6	56,1	38,8	44,8	31,1	24,4	x

Джерело: розраховано авторами за [9; 10; 12]

Наведені в табл. 3 дані свідчать, що загальні доходи зведеного бюджету України за досліджуваний період в цілому демонстрували зростання – з 1184278,1 млн. грн у 2018 р. до 3104306,6 млн. грн у 2023 р. (майже у 2,6 рази). Аналогічно зросли доходи державного бюджету (майже в 2,9 рази), досягнувши значення 2671998 млн. грн у 2023 р., що свідчить про суттєве збільшення державних фінансових ресурсів. Доходи місцевих бюджетів демонстрували помірний приріст на 1,16. Зменшення частки фінансових надходжень на місцевому рівні у зведеному та державному бюджетах є результатом спрямування бюджетної політики на централізацію коштів.

Проведений аналіз доходної частини місцевих бюджетів показує такі тенденції:

- суттєве зростання загальних доходів, особливо в структурі державного бюджету;
- менш динамічне зростання доходів місцевих бюджетів (з незначними коливаннями в окремі роки), що може свідчити про нерівномірний розподіл фінансових ресурсів між державним і місцевим рівнями;

– суттєве зменшення надходжень від органів державного управління та міжнародних донорів, що може бути наслідком скорочення дотацій або зменшення цільового фінансування в деяких галузях;

– суттєве зростання податкових надходжень (в 1,8 разів), що вказує на ключову роль цього джерела у фінансуванні місцевих бюджетів;

– певне зростання неподаткових доходів (на 30 %).

Для визначення перспективних напрямків розвитку бюджетної політики потрібно враховувати поточні економічні умови та зовнішні виклики, що впливають на стабільність доходів бюджетів різних рівнів. Тому проведемо аналіз видатків місцевих бюджетів за 2018–2023 рр. за даними таблиць 4 та 5.

Аналіз динаміки видатків бюджетів України за 2018–2023 рр. (табл. 4) показує суттєву централізацію фінансових ресурсів на рівні державного бюджету, особливо в період війни. Зростання видатків державного бюджету у 4 рази порівняно з місцевими бюджетами підкреслює пріоритетність

Таблиця 3

Структура та динаміка доходів місцевих бюджетів України протягом 2018–2023 рр., млн. грн

Рік; у відсотках до підсумку	Податкові надходження	Неподаткові надходження	Доходи від операцій з капіталом	Від органів державного управління	Від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	Цільові фонди	Разом
2018 р.	232532,8	28027,3	2143,4	298939,7	94,1	678,1	562415,7
%	41,3	5,0	0,4	53,2	0,0	0,1	100,0
2019 р.	270545,7	26105,0	2928,8	260302,0	44,2	601,9	560527,9
%	48,3	4,7	0,5	46,4	0,0	0,1	100,0
2020 р.	285571,5	21462,5	3473,0	160177,0	146,3	649,3	471479,9
%	60,6	4,6	0,7	34,0	0,0	0,1	100,0
2021 р.	346713,1	27183,0	3462,2	202733,2	36,0	571,3	580699,1
%	59,7	4,7	0,6	34,9	0,0	0,1	100,0
2022 р.	393460,6	22041,1	2275,9	136753,7	223,2	342,2	555094,0
%	70,9	4,0	0,4	24,6	0,0	0,1	100,0
2023 р.	434540,9	36511,3	3621,8	177385,1	197,9	351,7	652609,1
%	66,6	5,6	0,6	27,2	0,0	0,1	100,0
Темп зростання (коефіцієнт) 2023 р. до 2018 р.	1,869	1,3027	1,6897	0,5934	2,1031	0,5187	1,1604

Джерело: розраховано авторами за [9; 10; 12]

Таблиця 4

Динаміка видатків бюджетів України протягом 2018–2023 рр., млн. грн. (без врахування міжбюджетних трансфертів)

Показник	Рік						Темп зростання (коефіцієнт) 2023 р. до 2018 р.
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	
Видатки зведеного бюджету	1250173,5	1370113,0	1595289,7	1844377,7	3043499,1	4440940,2	3,552
Видатки державного бюджету	985841,9	1072891,4	1288016,7	1490258,9	2705423,3	4014418,1	4,072
Видатки місцевих бюджетів	570577,6	566248,5	478108,0	569428,2	484295,2	646822,5	1,134

Джерело: розраховано авторами за [9; 10]

Таблиця 5

Структура та динаміка видатків місцевих бюджетів України протягом 2018–2023 рр., млн грн

Рік; у відсотках до підсумку	Загальнодержавні функції	Оборона	Промисловий поря-док, безпека та судовая влада	Економічна діяльність	Охорона навколишнього середовища	Житлово-комунальне господарство	Охорона здоров'я	Духовні та фізичні розв'язки	Освіта	Соціальний захист та соціальне забезпечення	Міжбюджетні трансферти	Разом
2018 р.	162949,9	97023,9	116875,5	63600,7	5241,2	296,9	22617,9	10107	44323,3	163865,5	296939,7	985841,9
%	16,53	9,84	11,86	6,45	0,53	0,03	2,29	1,03	4,50	16,62	30,12	100,00
2019 р.	168206,5	106627,6	140151,2	72365	6316,2	107,9	38561,5	9966,9	51657,5	218628,5	260302	1072891
%	15,68	9,94	13,06	6,74	0,59	0,01	3,59	0,93	4,81	20,38	24,26	100,00
2020 р.	163849,3	120374,10	157672,4	168889	6636,8	88,5	124925,2	9826,3	52857,3	322720,3	160177	1288017
%	12,72	9,35	12,24	13,11	0,52	0,01	9,70	0,76	4,10	25,06	12,44	100,00
2021 р.	206643,1	127527,2	174409,5	180989,8	8200,2	164	170505,1	15970,3	63837,1	339278,8	202733,2	1490259
%	13,87	8,56	11,70	12,14	0,55	0,01	11,44	1,07	4,28	22,77	13,60	100,00
2022 р.	201999	1142872,3	443323,2	95368,4	4714,1	528,6	184267,8	11051,2	58508	425987	136803,3	2705423
%	7,47	42,24	16,39	3,53	0,17	0,02	6,81	0,41	2,16	15,75	5,06	100,00
2023 р.	296139	2097620,4	574614,5	134307,6	5202,4	8369,3	179258,2	11817,6	60452,2	469251,2	177385,1	4014418
%	7,38	52,25	14,31	3,35	0,13	0,21	4,47	0,29	1,51	11,69	4,42	100,00
Темп зростання (коефіцієнт) 2023 р. до 2018 р.	1,817	21,62	4,916	2,112	0,993	28,189	7,926	1,169	1,364	2,864	0,597	4,072

Джерело: розраховано авторами за [9; 10]

централізованого управління фінансовими ресурсами. Така диспропорція може вплинути на довгострокову спроможність місцевих громад ефективно розвивати інфраструктуру та підтримувати місцеву економіку.

Більш детально оцінити обсяг, структуру та динаміку видатків на муніципальному рівні можна за даними, наведеними у таблиці 5.

За даними таблиці 5 можна зробити висновок, що військовий стан змінив пріоритети в управлінні бюджетними коштами. Так, при загальному зростанні видатків за 2018–2023 рр. у 4,072 рази (із 985841,9 млн грн у 2018 р. до 4014418 млн грн у 2023 р.) відбулися зміни у структурі фінансування галузей економіки на місцевому рівні. Так, при загальному зростанні фінансування оборонної галузі, де видатки зросли у 21,62 рази, із 9,84 % у 2018 році до 52,25 % у 2023 р., спостерігається зменшення частки видатків на освіту (з 4,50 % у 2018 р. до 1,51 % у 2023 р.), соціальний захист та соціальне забезпечення (з 16,62 % у 2018 р. до 11,69 % у 2023 р.), освіту (з 4,50 % у 2018 р. до 1,51 % у 2023 р.), економічну діяльність (з 6,45 % у 2018 р. до 3,35 % у 2023 р.). При цьому, видатки зросли на такі сфери, як громадський порядок, безпека та судова влада (з 11,86 % у 2018 р. до 14,31 % у 2023 р.), охорона здоров'я (з 2,29 % у 2018 р. до 4,47 % у 2023 р.). Суттєве зменшення міжбюджетних трансфертів з 30,12 % у 2018 році до 4,42 % у 2023 році може свідчити про централізацію фінансів на рівні держави або про зміни у підходах до фінансування міжбюджетних відносин в умовах війни.

Помітне зменшення міжбюджетних трансфертів (коефіцієнт 0,597) відображає зміну підходів до фінансування місцевих бюджетів та орієнтацію на збільшення самостійності місцевих громад або про перерозподіл коштів на центральному рівні через збільшення загальнодержавних видатків. Зменшення міжбюджетних трансфертів може свідчити про перехід до децентралізованого управління фінансами на місцевому рівні, що дозволяло громадам ефективніше використовувати наявні ресурси, враховуючи зростання їх відповідальності за управління власними бюджетами.

У сучасних умовах органи місцевої влади повинні забезпечити спро-

можність муніципальних бюджетів покривати видатки на соціально-економічні потреби громад. Це можна досягти шляхом регулярного моніторингу поточного стану місцевих бюджетів та проведення фінансової оцінки їх стійкості до впливу зовнішніх шоків, таких як економічні кризи, воєнні дії або природні катастрофи. Такий підхід допоможе ідентифікувати слабкі місця у фінансовій системі, розробити ефективні стратегії управління ресурсами, а також підвищити стійкість бюджетів до непередбачуваних ситуацій, що сприятиме стабільному розвитку територіальних громад.

Важливим джерелом підтримки місцевих бюджетів є дотації, найбільше зростання яких було між 2022 і 2023 роками (+77,69 %). Причиною такого збільшення державної фінансової підтримки є соціально-економічна нестабільність на місцях, викликана, у тому числі, внутрішньою та зовнішньою міграцією населення – за 2018–2023 рр. середня чисельність населення скоротилася на 9 млн осіб [11–13]. Подальше зростання дотацій і зниженням чисельності населення буде прямо впливати на збільшення фінансової залежності місцевих бюджетів від державної підтримки, що обмежуватиме їхню фінансову автономію та спроможність ефективно вирішувати місцеві соціально-економічні завдання.

З огляду на ймовірність зростання залежності місцевих бюджетів від державних дотацій та викликів, пов'язаних зі скороченням населення, важливим стає впровадження інструментів для оцінки їх фінансової стійкості. Це дозволить органам місцевого самоврядування ефективніше управляти ресурсами та зменшити залежність від зовнішніх джерел фінансування. Розглянемо систему оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів, яка передбачає систематизацію показників за трьома блоками [16]:

блок «Аналіз збалансованості місцевого бюджету» (коефіцієнт бюджетного покриття, коефіцієнт стійкості бюджету, коефіцієнт загальної податкової стійкості, коефіцієнт покриття видатків міжбюджетними трансфертами);

блок «Аналіз фінансової самостійності» (коефіцієнт бюджетної залежності, частка дотації вирівнювання у загальній сумі трансфертів, коефіцієнт податкової самостійності, коефіцієнт стійкості дохідної бази);

блок «Аналіз ефективності бюджету» (коефіцієнт дефіцитності місцевого бюджету, коефіцієнт бюджетної результативності, коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення, показник стабільності дохідної частини бюджету).

Дані, наведені вище, дають можливість провести комплексну оцінку фінансової стійкості місцевих бюджетів України за 2018–2023 рр. (табл. 6).

Таблиця 6

Фінансова оцінка стійкості місцевих бюджетів України протягом 2018–2023 рр.

Блок аналізу, значущість блоку	Показник блоку	Значення показника					
		2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Аналіз збалансованості місцевого бюджету, 0,37	Коефіцієнт бюджетного покриття	0,986	0,990	0,873	1,020	1,146	1,009
	Коефіцієнт стійкості бюджету	0,528	0,464	0,384	0,349	0,246	0,272
	Коефіцієнт загальної податкової стійкості	0,408	0,478	0,597	0,609	0,812	6,718
	Коефіцієнт покриття видатків міжбюджетними трансфертами	0,520	0,460	0,335	0,356	0,282	0,274
	Укрупнений стандартизований показник за блоком аналізу	2,442	2,392	2,189	2,334	2,488	8,273
Аналіз фінансової самостійності, 0,33	Коефіцієнт бюджетної залежності	0,346	0,317	0,277	0,259	0,198	0,214
	Частка дотації вирівнювання у загальній сумі трансфертів	0,028	0,040	0,083	0,077	0,119	0,163
	Коефіцієнт податкової самостійності	0,413	0,483	0,684	0,597	0,709	6,659
	Коефіцієнт стійкості дохідної бази	0,463	0,529	0,735	0,644	0,749	6,714
	Укрупнений стандартизований показник за блоком аналізу	1,250	1,369	1,780	1,577	1,774	13,750
Аналіз ефективності бюджету, 0,30	Коефіцієнт дефіцитності місцевого бюджету	-0,014	-0,010	-0,127	0,020	0,146	0,009
	Коефіцієнт бюджетної результативності	0,133	0,134	0,100	0,142	0,159	0,197
	Коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення	0,135	0,135	0,115	0,139	0,138	0,195
	Показник стабільності дохідної частини бюджету	0,783	1,039	1,783	1,710	2,876	24,497
	Укрупнений стандартизований показник за блоком аналізу	1,037	1,298	1,871	2,011	3,319	24,897
Інтегральний показник фінансової стійкості місцевих бюджетів		1,627	1,726	1,959	1,987	2,502	15,068

Джерело: розраховано авторами за [9; 10; 14–16]

Комплексний аналіз фінансової стійкості місцевих бюджетів за 2018–2023 рр. за даними таблиці 6 дозволяє визначити головні тенденції щодо динаміки розрахункових показників та їх взаємозв'язку.

Блок «Аналіз збалансованості місцевого бюджету» (значущість блоку 0,37) характеризується перебігом значень укрупненого стандартизованого показника від 2,442 (2018 р.) до 2,488 (2023 р.) і дозволяє зробити висновок про забезпечення збалансованості місцевих бюджетів. Зокрема, коефіцієнт бюджетного покриття після 2020 р. стабільно перевищує одиницю, що свідчить про перевищення доходів над видатками в деякі роки, особливо в 2022 р. (1,146) і характеризує покращення ситуації з бюджетною збалансованістю та підвищенням фінансової стійкості. Однак значення коефіцієнта стійкості бюджету має спадну тенденцію з 0,528 у 2018 р. до 0,272 у 2023 р., що відображає зменшення можливості бюджету підтримувати стабільність на довгострокову перспективу. У 2023 р. спостерігається різке зростання коефіцієнта загальної податкової стійкості (6,718), що може свідчити про суттєве збільшення частки податкових надходжень у бюджеті або інші разові події, які значно вплинули на цей показник. Зниження коефіцієнта покриття видатків міжбюджетними трансфертами з 0,520 у 2018 р. до 0,274 у 2023 р. свідчить про зменшення залежності від зовнішньої фінансової допомоги та підвищення автономності місцевих бюджетів.

Блок «Аналіз фінансової самостійності» (значущість блоку 0,33) характеризується перебігом значень укрупненого стандартизованого показника від 1,250 (2018 р.) до 1,774 (2023 р.), що характеризує зростання фінансової самостійності місцевих бюджетів. Це, зокрема, підтверджується зменшенням величини коефіцієнта бюджетної залежності з 0,346 у 2018 р. до 0,214 у 2023 р., що свідчить про скорочення частки зовнішньої допомоги у загальних доходах бюджету. Водночас зростання частки дотації вирівнювання у загальній сумі трансфертів з 0,028 у 2018 р. до 0,163 у 2023 р. вказує на необхідність додаткових заходів для збільшення власних доходів бюджетів. Значне зростання коефіцієнта податкової самостійності (з 0,413 у 2018 р. до 6,659 у 2023 р.) вказує на збільшення частки податкових надходжень у бюджеті, що характеризує зменшення залежності від трансфертів і дотацій. Також помітне збільшення коефіцієнта стійкості дохідної бази (з 0,463 у 2018 р. до 6,714 у 2023 р.), що відображає покращення стабільності джерел доходу бюджетів.

Блок «Аналіз ефективності бюджету» (значущість блоку 0,30) характеризується перебігом значень укрупненого стандартизованого показ-

ника від 1,037 (2018 р.) до 3,319 (2023 р.) і дозволяє зробити висновок про деяке покращення (хоча з незначними коливаннями) ефективності використання бюджетних ресурсів. Коефіцієнт дефіцитності місцевого бюджету, який у 2018–2020 рр. мав від'ємні значення, у наступному періоді демонструє поступове покращення, досягнувши позитивного значення, що свідчить про підвищення можливостей місцевих бюджетів для покриття власних видатків. Істотне збільшення показника стабільності дохідної частини бюджету (з 0,783 у 2018 р. до 24,497 у 2023 р.) вказує на стабілізацію доходів, що, у свою чергу, може бути наслідком зростання податкових надходжень і покращення адміністрування податкової системи на місцях.

Результуючим розрахунком показником комплексної оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів України є інтегральний показник, який зріс в понад як 9 разів. Так, його зростання із 1,627 у 2018 р. до 15,068 у 2023 р. свідчить про автономність загального фінансового стану місцевих бюджетів та зниження залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Таким чином, фінансова стійкість місцевих бюджетів протягом 2018–2023 рр. мала позитивну динаміку, особливо в частині зростання податкової самостійності та зменшення залежності від міжбюджетних трансфертів. Разом з цим відбулося зниження коефіцієнта стійкості бюджету, що потребує додаткових заходів для підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами та зміцнення дохідної бази. Для подальшого розвитку бюджетної системи важливо оптимізувати використання наявних ресурсів і забезпечити збалансований підхід до розподілу коштів між критичними галузями (оборона, соціальна сфера), одночасно зберігаючи фінансову стійкість на місцевому рівні. Розробка стратегії зміцнення фінансового стану бюджетів у довгостроковій перспективі, зокрема через диверсифікацію джерел доходів, створить реальні можливості зміцнення довгострокової фінансової стабільності місцевих бюджетів.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. У статті надано авторське бачення поняття управління муніципальними ресурсами як сукупність інструментів, методів, принципів реалізації управлінських рішень на рівні територіально-адміністративних одиниць, які спрямовані на їх стійкий соціально-економічний розвиток шляхом формування, перерозподілу і використання фінансових, майнових, кадрових, природних, інфраструктурних ресурсів, що перебувають у розпорядженні органів місцевої влади.

Проведена комплексна оцінка фінансової стійкості місцевих бюджетів України за 2018–2023 рр.

свідчить про загальне посилення їх фінансової самостійності та зниження залежності від зовнішніх джерел фінансування. Виявлено зниження можливості місцевих бюджетів підтримувати фінансову стабільність у довгостроковій перспективі за коефіцієнтом стійкості бюджету та нагальну необхідність пошуку нових джерел роз-

ширення власних доходів з метою зниження дотацій з державного бюджету в майбутньому. Тому подальші дослідження повинні бути спрямовані на обґрунтування пропозицій щодо залучення зовнішніх інвестицій у регіони на основі вивчення впливу зростання інвестиційної привабливості територій на фінансову стійкість бюджетів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Канєва Т.В. Бюджет у системі фінансово-економічних відносин : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 392 с.
2. Пилипенко Я.В. Формування та виконання місцевих бюджетів в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/2756/2678/>
3. Полинюк Н.І. Механізм формування фінансових ресурсів місцевих органів управління в умовах демократизації суспільства. *Економічний аналіз*. 2016. № 1. Т. 26. С. 65–72.
4. Сокровольська Н.Я. Стабільність бюджету як основа ефективної фінансової політики в умовах мінливого середовища. *Ефективна економіка*. 2013. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2326>
5. Фатюха Н.Г., Тертиця О.А. Сучасний стан та перспективи розвитку місцевих бюджетів в умовах децентралізації. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/64.pdf
6. Гасій О.В., Кононенко О.А. Методи та інструменти управління фінансами на муніципальному рівні. IV Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Проблеми та перспективи розвитку фінансової системи в сучасних умовах» (м. Полтава, 20–21 квітня 2023 року). 2023. С. 30–32. URL: http://puet.edu.ua/wp-content/uploads/2024/09/zt_problemy-rozvytku-finansovoyi-systemy-2023.pdf
7. Кононенко Ж.А., Гасій О.В., Кононенко О.А. Муніципальні послуги в інформаційному середовищі. *Інфраструктура ринку*. 2023. № 71. С. 63–69. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2023/71_2023/14.pdf
8. Рогоза М.С., Перебийніс В.І. Інституційне забезпечення розвитку й стратегування громад і територій. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі: Серія «Економічні науки»*. 2019. № 2 (93). С. 54–62.
9. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/>
10. Довідники місцевих бюджетів. URL: <https://mof.gov.ua/uk/dovidnyky-misc-budg>
11. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://minfin.gov.ua>
12. МВФ оцінив кількість населення України та дав прогноз на найближчі роки. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/mvf-otsiniv-kilkist-naselennya-ukrayini-ta-171333704.html>
13. Державна казначейська служба України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/>
14. Прозорість та фінансове здоров'я 50 найбільших міст та 24 регіонів. URL: <https://local-governments.icps.com.ua/data>
15. Статистичний збірник Міністерства фінансів «Бюджет України» <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>
16. Костирко Л.А., Велентейчик Н.Ю. Механізм регулювання міжбюджетних відносин в Україні: пріоритети, інструменти, перспективи: монографія. Сєверодонецьк : вид-во СНУ ім. В.Даля, 2016. 280 с. URL: <https://dspace.snu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ad875dbc-f876-4957-a1af-fe1d0cb2b36a/content>
17. Педченко Н.С., Кімуржий М.І., Стрілець В.Ю. Стратегічне управління потенціалом розвитку підприємств житлово-комунального господарства: теорія, методологія, практика : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2020. 271 с.

REFERENCES

1. Kanieva, T. V. (2021). Biudzhety u systemi finansovo-ekonomichnykh vidnosyn : monohrafiia [Budget in the system of financial and economic relations : monograph]. Kyiv : Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, 392 p. [in Ukrainian].
2. Pylypenko, Ya. V. (2023). Formuvannia ta vykonannia mistsevykh biudzhetyv v umovakh viiny [Formation and execution of local budgets in the conditions of war]. *Economy and society – Ekonomika ta suspilstvo*. 54. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/2756/2678/> [in Ukrainian].
3. Polyniuk, N. I. (2016). Mekhanizm formuvannia finansovykh resursiv mistsevykh orhaniv upravlinnia v umovakh demokratyzatsii suspilstva. [The mechanism of formation of financial resources of local governments in the conditions of democratization of society] *Ekonomichnyi analiz – Economic analysis*. 1, 26, 65–72 [in Ukrainian].
4. Sokrovska, N. Ya. (2013). Stablnist biudzhetyu yak osnova efektyvnoi finansovoi polityky v umovakh minlyvoho seredovyscha [Budget stability as a basis for effective financial policy in a changing environment]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*. 9. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2326> [in Ukrainian].
5. Fatiukha, N. H., & Tertytsia, O. A. Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku mistsevykh biudzhetyv v umovakh detentralizatsii [Current state and prospects for the development of local budgets in the context of decentralization]. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/64.pdf [in Ukrainian].
6. Hasii, O. V., & Kononenko, O. A. (April 20–21, 2023). Metody ta instrumenty upravlinnia finansamy na munitsypalnomu rivni [Methods and tools of financial management at the municipal level]. *IV Mizhnarodna nauково-praktychna internet-konferentsiia «Problemy ta perspektyvy rozvytku finansovoi systemy v suchasnykh umovakh» – IV International Scientific and Practical Internet Conference «Problems and Prospects for the Development of the Financial System*

in *Modern Conditions*». Poltava, 30–32. Available at: http://puet.edu.ua/wp-content/uploads/2024/09/zt_-problemy-rozvytku-finansovoyi-systemy-2023.pdf [in Ukrainian].

7. Kononenko, Zh. A., Hasii, O. V., & Kononenko, O. A. (2023). Munitsypalni posluhy v informatsiinomu sere-dovyshchi [Municipal services in the information environment]. *Infrastruktura rynku – Market infrastructure*. 71, 63–69. Available at: http://www.market-infr.od.ua/journals/2023/71_2023/14.pdf

8. Rohoza, M. Ye., & Perebyinis, V. I. (2019) Instytutsiine zabezpechennia rozvytku y stratehuvannia hromad i tery-torii [Institutional Support for the Development and Strategizing of Communities and Territories]. *Naukovyi visnyk Pol-tavskoho universytetu ekonomiky i torhivli: Seriia «Ekonomichni nauky» – Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade: Series «Economic Sciences»*, no. 2 (93), 54–62. [in Ukrainian].

9. Derzhavnyi veb-portal biudzhetu dlia hromadian [State web portal of the budget for citizens]. Available at: <https://openbudget.gov.ua/>

10. Dovidnyky mistsevykh biudzhetiv [Reference books of local budgets]. Available at: <https://mof.gov.ua/uk/dovidnyky-misc-budg>

11. Ofitsiinyi veb-sait Ministerstva finansiv Ukrainy [Official website of the Ministry of Finance of Ukraine]. Avail-able at: <http://minfin.gov.ua>

12. MVF otsinyv kilkist naselennia Ukrainy ta dav prohnoz na naiblyzhchi roky [The IMF estimated the popula-tion of Ukraine and gave a forecast for the coming years]. Available at: <https://www.rbc.ua/rus/news/mvf-otsiniv-kilkist-naselennya-ukrayini-ta-1713333704.html>

13. Derzhavna kaznacheiska sluzhba Ukrainy [State Treasury Service of Ukraine]. Available at: <https://www.treasury.gov.ua/> [in Ukrainian].

14. Prozorist ta finansove zdorovia 50 naibilshykh mist ta 24 rehioniv [Transparency and financial health The 50 lar-gest cities and 24 regions]. Available at: <https://local-governments.icps.com.ua/data>

15. Statystychnyi zbirnyk Ministerstva finansiv «Biudzhet Ukrainy» [Statistical collection of the Ministry of Finance «Budget of Ukraine»]. Available at: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>

16. Kostyrko, L. A., & Velenteichyk, N. Iu. (2016). Mekhanizm rehuliuвання mizhbiudzhetykh vidnosyn v Ukraini: priorityty, instrumenty, perspektyvy: monohrafiia [Mechanism of regulation of interbudgetary relations in Ukraine: priorities, instruments, prospects: monograph]. Sievierodonetsk: vyd-vo SNU im. V. Dalia. 280 p. Available at: <https://dspace.snu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ad875dbc-f876-4957-a1af-fe1d0cb2b36a/content> [in Ukrainian].

17. Pedchenko, N. S., Kimurzhyi, M. I., Strilets & V. Yu. (2020). Stratehichne upravlinnia potentsialom rozvytku pid-priemstv zhytlovoko-munalnoho hospodarstva: teoriia, metodolohiia, praktyka: monohrafiia [Strategic management of the development potential of housing and communal enterprises: theory, methodology, practice]. Poltava : PUET. 271 p. [in Ukrainian].

Olena Hasii, Tetiana Gudz, Zhanna Kononenko, Vasil Perebyynis, Oleg Kononenko, Poltava University of Economics and Trade. Financial assessment of the sustainability of the municipal budget as a tool for socio-economic development of the state.

Annotation. The purpose of the article is to conduct a financial assessment of the municipal budget as an instru-ment of socio-economic development of territorial communities in the context of ensuring the financial viability of local budgets in the long term. **Methodology of research.** The study was carried out using such methods as scientific abstraction, structural analysis, analytical and logical generalization. **Findings.** The article considers the relevance of the municipal budget as an instrument of socio-economic development. The components of the municipal budget are structured, its features are defined, and its importance for the formation of local finances is clarified. Under the management of municipal resources, it is proposed to understand a set of tools, methods, principles of implemen-tation of management decisions at the level of territorial-administrative units, which are aimed at their sustain-able socio-economic development through the formation, redistribution and use of financial, property, personnel, natural, infrastructural resources that are at the disposal of local authorities. **Practical value.** The article defines the concept of municipal resource management as an instrument of socio-economic development of territorial com-munities, analyzes the structure of local budgets of Ukraine and their interaction with the state budget, analyzes the management of municipal resources in modern conditions and makes a financial assessment of the sustainability of municipal budgets in Ukraine for 2018–2023. Practical significance of the research results. Proposals for improv-ing the management of local budgets in the long term are outlined. According to the results of the decrease in the ability of local budgets to maintain financial stability in the long term, the budget stability coefficient revealed an urgent need to find new sources of increasing own income in order to reduce subsidies from the state budget in the future. It is proposed to optimize the use of available resources and ensure a balanced approach to the distribution of funds between critical sectors, while maintaining financial stability at the local level and to develop a strategy to strengthen the financial condition of budgets in the long term, in particular through the diversification of sources of income, which will create real opportunities to strengthen the long-term financial stability of local budgets.

Keywords: municipal budget, evaluation, socio-economic development, territorial communities, municipal re-source management, financial sustainability.